

Karnoprawne i instytucjonalne gwarancje bezpieczeństwa jednostek ze szczególnym uwzględnieniem ludzi dorosłych

Summary

The paper entitled "The Guarantees of Individual Security according to Criminal Law and Institutional Measures with Special Regard to the Adult Persons" encompasses analyses of broad range of regulations connected with the guarantees of individual security and their execution by national government agencies responsible for providing society with security. The analysis is based on provisions of the Constitution of Republic of Poland and selected criminal law statutes. The Author comes to a conclusion that existing regulations of criminal law as well as legal principles of Police activities and their outcomes give guarantees of individual security in Poland. She indicates some obstacles in the executions of those regulations that may have a negative impact on the citizens' sense of security. She also stresses a need to take up joint efforts by the government and the society in order to raise the level of security standards on Poland.

W dobie kryzysu pojęcie „bezpieczeństwo” nabiera coraz większego znaczenia. Jego negatywne następstwa prawdopodobnie podważą poczucie stabilizacji dużej części społeczeństwa. Jednym z nich będzie, z pewnością, ograniczenie wydatków zarówno obywateli, jak i państwa. Stąd też pojawia się niepokój, że władze zechcą zaoszczędzić na nas, a dokładniej na wydatkach na nasze bezpieczeństwo. Ponieważ pojęcie „bezpieczeństwo” według „Słownika języka polskiego” oznacza „stan niezagrożenia, spokoju, pewności” (Szymczak 1978, s. 147) ważne jest, czy ów stan nie zostanie naruszony. Jest to tym istotniejsze, że wyniki badań opinii publicznej z ostatnich kilku lat (Strzeszewski 2001; Strzeszewski 2003; Strzeszewski 2004; Strzeszewski 2005; Strzeszewski 2006; Strzeszewski 2008; Kojder 2008) wskazują na systematyczny wzrost poczucia bezpieczeństwa społecznego.

Jak wiadomo, przede wszystkim na państwie spoczywa obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa. Wykonywany jest on przez stanowanie prawa w tej sferze i działanie organów państwowych na ich podstawie. Stąd też istotne stało się ustalenie zakresu regulacji prawnych dotyczących gwarancji bezpieczeństwa i sposobu ich realizacji przez organy odpowiedzialne w naszym kraju za jego zapewnienie. Podstawą rozważań stały się w szczególności ustawy o charakterze karnoprawnym.

Należy zaznaczyć, że bezpieczeństwo można rozpatrywać na trzech poziomach: jednostki, społeczeństwa, państwa. Rozważania w niniejszym opracowaniu będą dotyczyć głównie bezpieczeństwa jednostki. Pojęcie „jednostka” obejmuje zarówno ludzi dorosłych, jak i dzieci. Ze względu na przedmiot rozważań – bezpieczeństwo ludzi dorosłych (tj. tych, którzy osiągnęli osiemnasty rok życia) – w analizie aktów będą uwzględniane przede wszystkim przepisy dotyczące tej kategorii osób. Dokonanie takiego wyodrębnienia nie będzie łatwe z powodu posługiwania się przez ustawodawcę w przepisach ogólnymi określeniami: „bezpieczeństwo jednostki”, „bezpieczeństwo człowieka”, „bezpieczeństwo obywatela”, odnoszącymi się także do dzieci. Przyjęto natomiast, że w analizie zostaną pominięte regulacje dotyczące wyłącznie dzieci (nazywanych w prawie nieletnimi lub małoletnimi). W związku z tym będą wzięte pod uwagę najważniejsze akty prawne zawierające regulacje w tym zakresie. Uznano, że przede wszystkim określenie kategorii osób objętych ochroną prawną, zakres kryminalizacji czynów i przewidziane w prawie zagrożenie karą za ich popełnienie wpływa na poczucie bezpieczeństwa człowieka. Dlatego analiza aktów nastąpi pod kątem oceny tych elementów. W opracowaniu omówione zostaną także regulacje prawne określające uprawnienia organów zobowiązanych do zapewnienia bezpieczeństwa obywatelowi. Uznano, że zakres ich uprawnień oraz rezultaty działalności w obszarze ścigania i wykrywania przestępstw wpływają na poczucie bezpieczeństwa jednostki.

Karnoprawne gwarancje bezpieczeństwa

Wybrane do analizy akty prawne stanowią: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, kodeks karny i inne regulacje pozakodeksowe (ustawy).

Konstytucja RP z 1997 roku

Podstawowym aktem prawnym jest konstytucja (Konstytucja RP...). Nie kryminalizuje ona żadnych zachowań, a określa zasady funkcjonowania państwa. Należy zatem ustalić i wskazać rozwiązania w niej przewidziane w zakresie za-

pewnienia bezpieczeństwa jednostki. Z analizy ustawy zasadniczej wynika, że słowem „bezpieczeństwo” ustawodawca posługuje się kilkakrotnie:

- w art. 5, stanowiąc że: „Rzeczpospolita Polska [...] zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli”;
- w art. 26 pkt 1, stanowiąc że: „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa [...] oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”;
- w art. 31 pkt 3, stanowiąc że: „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego”;
- w art. 66 pkt 1, stanowiąc że: „Każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy”;
- w art. 74 pkt 1, stanowiąc że: „Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom”.

Użyte w wyżej wymienionych przepisach słowo „bezpieczeństwo” odnosi się zatem do bezpieczeństwa obywateli, państwa oraz bezpieczeństwa pracy i bezpieczeństwa ekologicznego. Jak wynika z analizy sformułowań zawartych w Konstytucji, zdecydowanie częściej stanowi ona o problemie w kontekście powszechnym (o bezpieczeństwie państwa, jego granic, ekologii), rzadziej o bezpieczeństwie człowieka.

Jednakże trzeba powiedzieć, że niezbyt częste posługiwanie się tymi słowami w Konstytucji nie świadczy o braku gwarancji bezpieczeństwa dla jednostki. Wręcz przeciwnie, należy powiedzieć, że przepisy Konstytucji gwarantują wszystkim obywatelom wolności i prawa człowieka oraz obywatela (art. 30 – 37), wolności i prawa osobiste (art. 38 – 56), wolności i prawa polityczne (art. 57 – 63), wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne (art. 64 – 76). Przewidują one w szczególności: ochronę wolności, równość wobec prawa, ochronę życia, nietykalność i wolność osobistą, prawo do dochodzenia roszczeń na drodze sądowej, prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia, ochronę tajemnicy korespondencji, nienaruszalność mieszkania, wolność sumienia i religii, wolność wyrażania swoich poglądów, wolność zrzeszania się, prawo do własności, prawo do zabezpieczenia społecznego, ochrony zdrowia (np. w art. 68 pkt 3 władze zobowiązują się do zagwarantowania szczególnej opieki zdrowotnej kilku kategoriom osób dorosłych, w tym kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku), prawo do nauki, bezpieczeństwo ekologiczne itd.

W tym miejscu należy podkreślić, że stan niezagrożenia w sferze owych wolności i praw u człowieka jest wtedy, gdy gwarancje ich realizacji przewidziane są w ustawodawstwie. Polscy obywatele mają ten komfort, że Konstytucja przewiduje środki ich ochrony (art. 77 – 81). Należy zatem stwierdzić, że zakres regulacji zawartych w ustawie zasadniczej gwarantuje bezpieczeństwo jednostki.

Kodeks karny z 1997 roku

Powoływane wyniki badań opinii publicznej wskazują, że jej poczuciu bezpieczeństwa najbardziej zagraża przestępczość. W każdym państwie reakcję na to zjawisko stanowi prawo karne, „określające czyny będące przestępstwami, kary grożące za ich popełnienie, środki karne i środki zabezpieczające stosowane w związku z naruszeniem prawa karnego oraz zasady odpowiedzialności karnej” (Gardocki 2008, s. 1). Jedną z podstawowych jego funkcji jest funkcja ochronna, zapewniająca bezpieczeństwo i ochronę prawną określonych dóbr.

Podstawowe źródło prawa karnego stanowi kodeks z 1997 roku (Kodeks karny...). Na jego podstawie ochronie podlegają różne kategorie osób. Przewidziana ochrona jednostki dotyczy zarówno osoby dorosłej, jak i dziecka (nieletniego, małoletniego); obywatela polskiego i cudzoziemca; żołnierza i cywila. Najczęściej prawo to chroni dobra osób dorosłych (aczkolwiek nie posługuje się ono takim określeniem). Nie przewiduje też szczególnej ochrony karnoprawnej osób dorosłych ze względu na ich podeszły wiek.

Z analizy kodeksu karnego wynika, że gwarantowane jest bezpieczeństwo następujących dóbr: pokój i ludzkość (art. 117 – 126), Rzeczpospolita Polska (art. 127 – 139), obronność (art. 140 – 147), życie i zdrowie (art. 148 – 162), bezpieczeństwo powszechne (art. 163 – 172), bezpieczeństwo w komunikacji (art. 173 – 180), środowisko (art. 181 – 188), wolność (art. 189 – 193), wolność sumienia i wyznania (art. 194 – 196), wolność seksualna i obyczajność (art. 197 – 205), rodzina i opieka (art. 206 – 211), cześć i nietykalność cielesna (art. 212 – 217), prawa osób wykonujących pracę zarobkową (art. 218 – 221), działalność instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (art. 222 – 231), wymiar sprawiedliwości (art. 232 – 247), wybory i referendum (art. 248 – 251), porządek publiczny (art. 252 – 264a), informacja (art. 265 – 269b), wiarygodność dokumentów (art. 270 – 277), mienie (art. 278 – 295), obrót gospodarczy (art. 296 – 309), obrót pieniędzmi i papierami wartościowymi (art. 310 – 316).

W kodeksie karnym słowo „bezpieczeństwo” zostało użyte dwukrotnie – w kontekście bezpieczeństwa powszechnego (przestępstwa z tego zakresu stanowią: sprowadzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego, sprowadze-

nie bezpośredniego niebezpieczeństwa zdarzenia, sprowadzenie stanów powszechnie niebezpiecznych dla życia lub zdrowia, zawładnięcie statkiem wodnym lub powietrznym, umieszczenie na statku niebezpiecznego urządzenia lub substancji, rozbójnictwo morskie, wytwarzanie lub obrót substancjami niebezpiecznymi, przeszkadzanie akcji ratowniczej) lub w kontekście bezpieczeństwa w komunikacji (katastrofa w komunikacji, sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy, przygotowanie do spowodowania katastrofy, spowodowanie wypadku w komunikacji, prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, dopuszczenie do ruchu niebezpiecznego pojazdu, zapewnienie bezpieczeństwa ruchu pojazdów mechanicznych). Niewystępowanie słowa „bezpieczeństwo” przy innych dobrach absolutnie nie świadczy o braku gwarancji bezpieczeństwa wobec nich. Należy więc podkreślić, że wszystkim wyżej wymienionym zapewniono ochronę prawną.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na jeszcze kilka kwestii. Otóż jednostka nie ma poczucia bezpieczeństwa nie tylko w sytuacji, gdy jej dobro zostało naruszone, ale także w sytuacji, gdy zostało ono tylko zagrożone. Kodeks karny przewiduje reakcję na takie sytuacje, bowiem karalne jest na jego podstawie już samo narażenie na stanie się pokrzywdzonym przez przestępstwo, np.: narażenie człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160) lub umyślne narażenie innej osoby na zarażenie wirusem HIV (art. 161). Ponadto, kodeks karny kryminalizuje nie tylko dokonanie przestępstwa, ale także zachowania polegające na przygotowaniu do niego (wprawdzie bardzo wyjątkowo – art. 16) lub polegające na usiłowaniu przestępstwa (art. 13 – 14). Przepisy kodeksu zawierają także regulacje przysługujące osobie zaatakowanej prawo do obrony (obrona konieczna – art. 25).

Gwarancyjna funkcja prawa karnego w zakresie bezpieczeństwa przejawia się także w przewidzianych zagrożeniach sankcją za poszczególne przestępstwa. Można powiedzieć, że obowiązujący obecnie kodeks karny jest bardzo racjonalny, gdyż przewiduje wysokie kary za przestępstwa o dużym ciężarze gatunkowym (głównie za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu), a niewysokie za przestępstwa o mniejszym ciężarze gatunkowym, np. za zabójstwo grozi kara od 8 lat pozbawienia wolności do dożywotniego pozbawienia wolności, a za morderstwo grozi kara 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotnie pozbawienie wolności. Ponadto, naruszenie wielu innych dóbr także zagrożone jest wysokimi sankcjami, np.: zgwałcenie – karą pozbawienia wolności od lat 2 do 12, a w przypadku zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem – od lat 5 do 15; znęcanie się – karą od 3 miesięcy do lat 5, a w przypadku znęcania się ze szczególnym okrucieństwem – do lat 10; kradzież z włamaniem – karą od

roku do lat 10; rozbój kwalifikowany – karą od lat 3 do 15. Stosunkowo niewysokie kary za przestępstwa o mniejszym ciężarze gatunkowym ustawodawca przewidział np. za: naruszenie miru domowego – karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku; za uporczywe uchylanie się od alimentacji – karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2; za zniesławienie – karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Można powiedzieć, że kodeks karny chroni głównie przed przestępstwami, ale wiadomo jest, że część z tych czynów stanowi skryminalizowane formy patologii społecznej. Kodeks penalizuje zatem zachowania związane z prostytutką (zmuszanie do uprawiania prostytutki – art. 203; stręczycielstwo i kuplerstwo – art. 204 § 1; sutenerstwo – art. 204 § 2; zwabienie i uprowadzenie osoby w celu uprawiania prostytutki za granicą – art. 204 § 4), samobójstwem (podżeganie i pomocnictwo do samobójstwa – art. 151), przemocą domową (znęcanie się – art. 207). Kodeks penalizuje też czyn związany ze spożywaniem czy nadużywaniem alkoholu lub środków odurzających: prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a § 1). Poprzez uznanie za przestępstwa wyżej wymienionych czynów ustawodawca rozszerzył gwarancje prawne bezpieczeństwa jednostki także wobec zjawisk patologii społecznej.

Spśród wyżej wymienionych przestępstw najsurowszą karą zagrożono niektóre czyny związane z prostytutką i przestępstwo znęcania się (przewidziane za nie górne granice kary sięgają 10 – 12 lat pozbawienia wolności), a najniższą – przestępstwo prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (przewidziana za nie górna granica kary wynosi 2 lata pozbawienia wolności). Ponadto ustanowiono, że spowodowanie przestępstwa wypadku komunikacyjnego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego zaostrza wymiar kary (art. 178). Natomiast, wobec uzależnionego od alkoholu lub innego środka odurzającego sprawcy przestępstwa popełnionego w związku z nałogiem przewidziano możliwość umieszczenia go tytułem środka zabezpieczającego w zakładzie leczenia odwykowego (art. 96).

Podsumowując rozważania dotyczące kategorii osób objętych ochroną prawną, zakresu kryminalizacji czynów i przewidzianego za ich popełnienie zagrożenia karą, można powiedzieć, że model gwarancji bezpieczeństwa jednostki przyjęty w kodeksie karnym jest prawidłowy.

Inne wybrane ustawy

Na tym etapie analiz należy przejść do omawiania wybranych regulacji pokazodeksowych, zawartych w innych ustawach. O ich wyborze zdecydował karnoprawny charakter rozwiązań w nich przyjętych, odnoszący się w różnym zakresie do kwestii bezpieczeństwa. W obszarze zainteresowania znalazło się kilka ustaw (Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii...; Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi...; Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie...). Wymienione ustawy chronią bezpieczeństwo zarówno osób dorosłych, jak i dzieci. Ze względu na przedmiot niniejszych rozważań, analiza tych aktów będzie dotyczyła wyłącznie dorosłych.

W ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii z 2005 roku skryminalizowano następujące zachowania związane z tą patologią: wytwarzanie, przetwarzanie, przerabianie środków odurzających lub substancji psychotropowych albo przetwarzanie słomy makowej (art. 53 pkt 1); wytwarzanie, przetwarzanie, przerabianie znacznej ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych albo słomy makowej lub popełnienie czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej (art. 53 pkt 2); wyrabianie, posiadanie, przechowywanie, zbywanie lub nabywanie przyrządów służących do niedozwolonego przetwarzania lub przerozu środków odurzających lub substancji psychotropowych (art. 54 pkt 1); przystosowywanie do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania, przerozu lub konsumpcji środków odurzających lub substancji psychotropowych naczyń i przyrządów (art. 54 pkt 2); przywóz, wywóz, wewnątrzwspólnotowe nabycie, wewnątrzwspólnotowa dostawa, przewóz przez terytorium RP lub terytorium innego państwa środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej (art. 55) oraz przygotowanie do tych czynów (art. 57); wprowadzanie do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej, lub uczestniczenie w takim obrocie (art. 56) oraz przygotowanie do tych czynów (art. 57); udzielanie innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwianie albo umożliwianie ich użycia lub nakłanianie do użycia takiego środka lub substancji (art. 58); dokonywanie wyżej wymienionych czynów w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (art. 59); niezawiadomienie organów ścigania przez właściciela albo kierownika zakładu gastronomicznego lub lokalu rozrywkowego o popełnieniu przestępstwa wprowadzania do obrotu, udzielania lub ułatwiania albo umożliwiania użycia środków odurzających lub substancji psychotropowych (art. 60); wytwarzanie, przetwarzanie, przerabianie, dokonywanie przewozu, wywozu, wewnątrzwspólnotowego nabycia, wewnątrzwspólnotowej dostawy, przewóz przez RP lub terytorium innego państwa, nabywanie, posiadanie, przechowywanie lub wprowadzanie do obrotu prekursorów (art. 61); posiadanie środków

odurzających lub substancji psychotropowych (art. 62); uprawa maku wysokomorfinoowego (art. 63); zabór w celu przywłaszczenia środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej (art. 64); reklama lub promocja substancji psychotropowych lub środków odurzających w celach inne niż medyczne (art. 68).

Zagrożenie karami za popełnienie wyżej wymienionych przestępstw jest dość zróżnicowane, głównie ze względu na ciężar gatunkowy tych czynów. Nie-wysokie kary przewidziano np. za reklamę narkotyków (kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku) czy za niezawiadomienie organów ścigania przez właściciela albo kierownika zakładu gastronomicznego lub lokalu rozrywkowego o popełnieniu przestępstwa wprowadzania do obrotu, udzielania lub ułatwiania albo umożliwiania użycia środków odurzających lub substancji psychotropowych (kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2). Surowymi karami zagrożono natomiast np.: produkcję znacznej ilości narkotyków (kara pozbawienia wolności od lat 3 do 15), przemyt znacznej ilości narkotyków (kara pozbawienia wolności od lat 3 do 15), handel znaczną ilością narkotyków (kara grzywny i kara pozbawienia wolności do lat 10).

W tym miejscu należy stwierdzić, że przepisy omawianej ustawy zawierają szereg przepisów ukierunkowanych na przeciwdziałanie narkomanii i zwalczanie przestępczości z nią związanej. Ze względu na poważne zagrożenie ze strony tych zjawisk, słusznie dokonano kryminalizacji wielu społecznie niebezpiecznych zachowań. Istnienie prawnych podstaw do ścigania i karania sprawców przestępstw narkotykowych, z pewnością, podnosi poziom bezpieczeństwa jednostki.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 1982 roku, zawiera szereg rozwiązań w zakresie profilaktyki, ograniczania dostępności alkoholu oraz leczenia i rehabilitacji osób uzależnionych. W przepisach karnych kryminalizuje ona następujące zachowania: sprzedaż napojów alkoholowych wbrew przepisom prawa (art. 43), reklamę lub promocję napojów alkoholowych wbrew przepisom prawa (art. 45²), obrót hurtowy napojami alkoholowymi wbrew przepisom prawa (art. 45³). Powyższe zachowania zagrożone są wyłącznie karami grzywny.

Przepisy tej ustawy (w tym rozwiązania o charakterze karnym) mają istotne znaczenie w kształtowaniu polityki państwa wobec problemu alkoholu i alkoholizmu w Polsce. Pod względem prawnym zmierzają do zabezpieczenia społeczeństwa przed zagrożeniami ze strony tej patologii, jednakże w praktyce nie

zawsze umożliwiają rozwiązanie problemu osób uzależnionych i innych dotkniętych nim w rodzinie.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2005 roku nie kryminalizuje żadnych czynów. Określa jedynie zakres zachowań składających się na zjawisko przemocy domowej. W kwestiach karnych dotyczących odpowiedzialności odsyła do kodeksu karnego, jednakże zawiera pewne regulacje, mające w założeniu gwarantować poczucie bezpieczeństwa osobom dotkniętym przemocą w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego i socjalnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną;
- 4) zapewnienia, na żądanie osoby dotkniętej przemocą, bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie (art. 3).

Realizacja założeń tej ustawy spoczywa na jednostkach i organach państwowych takich, jak: gmina, powiat, samorząd województwa, wojewoda, ministrowie. Wydaje się, że pod względem prawnym regulacje tej ustawy spełniają oczekiwania osób dotkniętych przemocą, jednakże wykonanie jej zapisów niejednokrotnie napotyka trudności. Dotyczą one głównie realizacji nakazu opuszczenia przez oskarżonego lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Ocena gwarancji prawnych bezpieczeństwa jednostki w Polsce, pomimo istnienia pewnych wątpliwości, uprawnia do stwierdzenia, że zakres regulacji zawartych w przepisach jest prawidłowy, właściwy. Jednakże po postawieniu takiego wniosku nasuwa się dosyć przekorne pytanie: Skoro prawo w Polsce gwarantuje bezpieczeństwo jego obywatelom, to dlaczego społeczeństwo żąda zaostrzenia kar w kodeksie karnym czy przywrócenia kary śmierci jako sposobu zapewnienia poczucia bezpieczeństwa w naszym kraju?

Odpowiadając na to pytanie, należy uczciwie stwierdzić, że gwarancje karnoprawne, zwłaszcza w przekonaniu obywateli, nie zawsze lub nie w pełni są realizowane w praktyce. Natomiast od lat społeczeństwo domaga się ich wypełniania. Żąda zatem zaostrzenia kar w kodeksie karnym (niejednokrotnie nieracjonalnego, w odwecie, w reakcji na jakieś drastyczne zdarzenia), które ma zapewnić mu poczucie bezpieczeństwa. Natomiast racjonalnie patrząc, badania kryminologiczne nie potwierdzają bezpośredniej zależności między zaostrzeniem prawa (czy występowaniem w kodeksie karnym kary śmierci) a spadkiem

przestępczości. Ponadto, społeczeństwo domagając się realizacji gwarancji kar-noprawnych, żąda od organów wymiaru sprawiedliwości orzekania wysokich kar pozbawienia wolności. Sądy nie zawsze te oczekiwania spełniają. Wydają one bowiem wyroki na podstawie pełnej oceny dowodów, obejmującej rzetelną ocenę osoby sprawcy i jego czynu. Pozwala to niejednokrotnie sądowni na umorzenie postępowania, zawieszenie kary pozbawienia wolności czy orzeczenie niewysokiej sankcji. Praktyka ta, w odczuciu obywateli, nie realizuje sprawiedliwości społecznej. Natomiast surowe wyroki, z pewnością, zapewniają im subiektywne poczucie bezpieczeństwa.

Instytucjonalne gwarancje bezpieczeństwa jednostki

Rozpoczynając rozważania w tym zakresie, należy przypomnieć, że w Polsce obowiązek zagwarantowania bezpieczeństwa spoczywa na wielu organach, w szczególności: na Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Straży Granicznej, Służbie Celnej. W pewnym zakresie spoczywa on także na prokuraturze i sądach. Spośród wyżej wymienionych organów, odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa jednostce ponosi Policja. Obowiązek ten wypełnia poprzez realizację swych podstawowych zadań zawartych w ustawie (Ustawa o Policji...). Stanowią je:

- 1) ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- 2) ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- 3) inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- 4) wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
- 5) nadzór nad strażami gminnymi (miejskimi) oraz nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;

- 6) kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
- 7) współdziałanie z policją innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
- 8) gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;
- 9) prowadzenie bazy danych zawierającej informacje o wynikach analizy kwasu dezoksyrybonukleinowego (DNA);
- 10) utworzenie, eksploatacja i utrzymanie systemu informacyjnego umożliwiającego organom administracji rządowej i organom sprawiedliwości przekazywanie oraz dostęp do danych gromadzonych w Systemie Informacyjnym Schengen (SIS), niezbędnych z punktu widzenia funkcjonowania obszaru Schengen (art. 1 pkt 2).

Na podstawie omawianej ustawy uprawnienia swe funkcjonariusze mogą realizować w szczególności poprzez: legitymowanie osób, ich zatrzymywanie, przeszukiwanie pomieszczeń, dokonywanie kontroli osobistej, prowadzenie obserwacji i rejestrowanie przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych (art. 15). W razie niepodporządkowania się poleceniom, policjanci mogą stosować środki przymusu bezpośredniego takie, jak: fizyczne, techniczne i chemiczne środki służące do obezwładniania bądź konwojowania oraz do zatrzymywania pojazdów; pałki służbowe; wodne środki obezwładniające; psy i konie służbowe oraz broń palną (art. 16).

Ponadto, przy wykonywaniu swych czynności w określonych sytuacjach, mogą prowadzić wobec obywateli kontrolę operacyjną przejawiającą się w kontrolowaniu treści korespondencji, zawartości przesyłek, treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych za pomocą sieci telekomunikacyjnych (art. 19). Na podstawie art. 19a i art. 19b mogą stosować tzw. łapówkę kontrolowaną oraz instytucję przesyłki niejawnie nadzorowanej.

W tym miejscu należy podkreślić, że zakres uprawnień funkcjonariuszy Policji dotyczących ścigania i wykrywania przestępstw oraz innych zagrożeń jest dosyć szeroki i skonstruowany poprawnie. W takim kształcie przepisy ustawy gwarantują bezpieczeństwo jednostce.

Następnie należało ustalić efekty działalności prowadzonej w oparciu o tę regulację, bowiem realizacja gwarancji bezpieczeństwa obywateli przejawia się w ilości przestępstw stwierdzonych przez Policję oraz w ich wykrywalności. To te czynniki stanowią widoczne, bezpośrednie efekty działania funkcyjna-

riuszy w tej sferze. Odnosząc się do nich, należy stwierdzić, że o ile w latach 1990 – 2003 przestępczość systematycznie rosła, np. w 2003 roku odnotowano aż 1 466 643 przestępstwa, to od 2004 roku wykazuje tendencję spadkową, np. w 2008 roku odnotowano 1 082 057 przestępstw (Przestępstwa stwierdzone, podejrzani, wykrywalność). Na taki stan rzeczy wpłynęło, z pewnością, wiele czynników, ale istotny spośród nich stanowi efektywna praca funkcjonariuszy. Ich zasługą jest także poprawa wskaźnika wykrywalności przestępstw, który w 1990 roku wynosił 40%, w 2000 – 47,8%, a w 2008 – 65,9% (Przestępstwa stwierdzone, podejrzani, wykrywalność).

Przytoczone dane wskazują, że Policja właściwie realizuje swoje obowiązki, czym zapewnia bezpieczeństwo obywatelom. Świadczą też o tym wyniki sondaży opinii publicznej (Wenzel 2007; Wenzel 2008), które jednoznacznie to potwierdzają. Naturalnie, nie można zapomnieć o kilku medialnie nagłaśnianych „wpadkach” funkcjonariuszy, które, jak widać, nie wpływają na negatywną ocenę tej służby.

W tym miejscu pojawia się kolejne przekorne pytanie: Skoro Policja w sposób prawidłowy gwarantuje bezpieczeństwo jednostce, to dlaczego obywatele nie chcą żadnych kontaktów z organami ścigania, nie chcą zgłaszać przestępstw, nie chcą być świadkami w sprawie?

Odpowiadając na to pytanie, należy uczciwie stwierdzić, że gwarancje instytucjonalne, zwłaszcza w przekonaniu obywateli, nie zawsze lub nie w pełni są realizowane w praktyce. Z jednej strony, wina leży po stronie Policji, która nie potrafi w sposób właściwy nawiązać kontaktów ze społeczeństwem (dużo zależy od dzielnicowego), nie zawsze w sposób prawidłowy reaguje na przestępstwa, nie zawsze potrafi zagwarantować bezpieczeństwo pokrzywdzonym i świadkom. Z drugiej strony, wina leży po stronie społeczeństwa, które często odrzuca chęć współpracy, nie reaguje na prośby o pomoc organom władzy, twierdząc że „nie będzie tracić czasu na komisariacie, czy chodzić po sądach”.

Podsumowując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że mimo istnienia w Polsce prawnych i instytucjonalnych gwarancji bezpieczeństwa jednostek, Polacy coraz częściej stosują nowoczesne zabezpieczenia techniczne dostępu do budynków, kraty w oknach, domofony, zabezpieczenia samochodów, skomplikowane zamki do drzwi, monitoring, korzystają z usług firm ochroniarskich (Kossowska 2002). Rozumieją, że tylko połączenie państwowych i społecznych sposobów zapewniania bezpieczeństwa daje wysokie lub pełne poczucie bezpieczeństwa.

Literatura:

1. Gardocki L.: (2008), Prawo karne. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck.
2. Kodeks karny z dnia 06.06.1997 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
3. Kojder A., [oprac.]: (2008), Kontakty z prawem, ocena instytucji prawnych i poczucie bezpieczeństwa. Komunikat z badań CBOS „Warunki życiowe społeczeństwa polskiego: problemy i strategię”, BS/42/2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_042_08.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
4. Konstytucja RP z dnia 02.04.1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483).
5. Kossowska A.: (2002), Zapobieganie przestępczości w Polsce w latach 90. – perspektywa kryminologiczna. W: Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej. J. Czapska, H. Kury, [red.]. Kraków: Zakamycze, s. 592.
6. Przestępstwa stwierdzone, podejrzani, wykrywalność, http://www.policja.pl/portal/pol/3/1/Przestępstwa_stwierdzone_podejrzani_wykrywalnosc_ogolem_w_latach_19902008.html [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
7. Strzeszewski M., [oprac.]: (2001), Poczucie bezpieczeństwa obywateli. Komunikat z badań CBOS; BS/56/2001, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_056_01.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
8. Strzeszewski M., [oprac.]: (2003), Mniejsze poczucie zagrożenia przestępczością. Komunikat z badań CBOS; BS/74/2003, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_074_03.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
9. Strzeszewski M., [oprac.]: (2004), Poczucie zagrożenia przestępczością i stosunek do kary śmierci. Komunikat z badań CBOS; BS/53/2004, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_053_04.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
10. Strzeszewski M., [oprac.]: (2005), Spadek poczucia zagrożenia przestępczością. Komunikat z badań CBOS; BS/65/2005, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_065_05.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
11. Strzeszewski M., [oprac.]: (2006), Poczucie bezpieczeństwa i opinie o przyspieszonym trybie wymiaru sprawiedliwości. Komunikat z badań CBOS; BS/80/2006, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_080_06.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
12. Strzeszewski M., [oprac.]: (2008), Poczucie bezpieczeństwa na co dzień. Komunikat z badań CBOS; BS/53/2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_053_08.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
13. Szymczak M., [red.]: (1978), Słownik języka polskiego. Tom I. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
14. Ustawa o Policji z dnia 06.04.1990 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 179 z późn. zm.).
15. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 19.09.2005 r. (Dz. U. Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.).
16. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 25.07.2005 r. (Dz. U. Nr 180, poz. 1493).
17. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26.10.1982 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 230 z późn. zm.).

18. Wenzel M., [oprac.]: (2007), Opinie o działalności instytucji publicznych. Komunikat z badań CBOS; BS/148/2007, <http://www.cbos.pl> [data dostępu: 10 kwietnia 2009].
19. Wenzel M., [oprac.]: (2008), Opinie o działalności instytucji publicznych. Komunikat z badań CBOS; BS/82/2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_082_08.pdf [data dostępu: 10 kwietnia 2009].